

voi säädellä tämän roolia ja merkitä puhe-
toiminnan vaihtumista.

Keskustelunanalyysin perusteet on erinomainen keskustelunanalyysin perusteos, innostava ja hauskakin. Kunnioitettavaa on kaikkien käytettyjen käsitteiden kääntäminen sujuvalle suomen kielelle. Mikään vasta-alkajan teos *Keskustelunanalyysin perusteet* ei kuitenkaan ole, mutta opetuksessa se toiminee hyvin luentosarjan tai keskustelupiirin tuella. Perusteoksessa ei voine ottaa esille alan tulevaisuudennäkymiä, jotka saattavat vaihdella nopeastikin. Silti olisi ollut mielenkiintoista kuulla kirjoittajien näkemyksiä siitä, mihin kysymyksiin keskustelunanalyysissä ei ole tähän mennessä riittävästi pureuduttu. ■

HANNA LEHTI-EKLUND

*Pohjoismaisten kielten laitos,
PL 4, 00014 Helsingin yliopisto*

Sähköposti:

Hanna.Lehti-Eklund@Helsinki.Fi

LÄHTEET

- HAKULINEN, AULI (toim.) 1989: Suomalaisen keskustelun keinoja I. Kieli 4. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- (toim.) 1996: Suomalaisen keskustelun keinoja II. Kieli 10. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- LABOV, WILLIAM 1972: *Language in the inner city: studies in the Black English vernacular*. University of Pennsylvania Press, Philadelphia.
- LONDEN, ANNE-MARIE 1993: *Svenska samtal i Helsingfors. Presentation av ett pågående projekt. – Veikko Muittari & Matti Rahkonen (toim.), Svenskan i Finland 2 s. 133–136. Meddelanden från institutionen för nordiska språk vid Jyväskylä universitet 9. Jyväskylä.*
- OCHS, ELINOR – SCHEGLOFF, EMANUEL A. – THOMPSON, SANDRA A. (toim.) 1996: *Interaction and grammar*. Cambridge University Press, Cambridge.

KESKUSTELUNANALYYSIN TOINEN AALTO

Suomalaisen keskustelun keinoja II. Toimittanut Auli Hakulinen. Kieli 10. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos. Helsinki 1996. 292 s. ISBN 951-45-7405-2.

Vuonna 1989 Helsingin yliopiston suomen kielen laitoksen sarjassa julkaistiin Auli Hakulisen toimittama *Suomalaisen keskustelun keinoja I*. Tuo kirja toi julkisuuteen suomen kielen laitoksen tuoreen arkipuhetta käsitelleen tutkimusohjelman ensimmäisiä tuloksia. Seitsemän vuoden kuluttua on ilmestynyt *Suomalaisen keskustelun keinoja II*.

Suomen kielen laitoksen keskustelututkimuksen kehitys näkyy selvästi, kun vertaa seitsemän vuoden takaista julkaisua ja nyt ilmestynyttä kirjaa. *Suomalaisen kes-*

kustelun keinoja I analysoi useimmissa artikkeleissa erityyppisten sanojen käyttötapoja keskustelussa (modaaliverbit, palauteilmaukset, vuoronalkuiset partikkelit ja konnektorit). *Suomalaisen keskustelun keinoja II* -kirjan tekijät sen sijaan lähtevät enemmän liikkeelle sosiaalisen interaktion kategorioista: kysymisestä, huumorista, kertomisesta, sosiaalisista normeista. Kielen ja vuorovaikutuksen suhteita tarkastellaan molemmissa kirjoissa, mutta lähtökohdana ovat kysymykset on asetettu erilaisista näkökulmista.

▷

Kirjan avaa AULI HAKULISEN informatiivinen johdantoartikkeli, jossa hän lyhyesti esittelee keskustelunanalyysin historiaa Suomessa ja pohtii keskustelunanalyysin metodologisia lähtökohtia korostaen muun muassa sen induktiivista, tiukan aineistolähtöistä luonnetta. Hakulinen myös kommentoi sitä, missä määrin ja millä tavoin keskustelunanalyysi on marginaalinen, epätavallinen tutkimusote lingvistiikan piirissä. Hän ei esitä voimakkaita vaateita kentän hallitsemisesta vaan asettuu odottavalle kannalle: »aika näyttäköön, miten kielitieteen kenttä milloinkin rajataan ja lohkotaan». Kielitieteen ulkopuolelta katsoen ajatus sellaisen tutkimusotteen marginaalisuudesta, johon merkittävä osa alan johtavista tutkijoista sekä jatko-opiskelijoista on sitoutunut, vaikuttaa hieman yllättävältä, jos toki kokemuksella lienee omat perusteensa.

Kirjan artikkeleista kaksi perustuu Helsingin yliopiston suomen kielen laitoksessa hyväksytyihin lisensiaatintöihin, joiden kirjoittajat esiintyivät jo *Suomalaisen keskustelun keinoja I*-kokoelmassa. LIISA RAEVAARA käsittelee kysymysten paikkaa ja tulkintaa keskustelussa, ennen kaikkea suhteessa puheen aiheen kehittelyyn. Hän jäsentää ilmiökentän elegantisti kolmeen: kysymykset voivat olla topiikkijaksoa *aloitamassa*, ne voivat *jatkaa* puheenaihetta tai ne voivat olla »*toisen position* kysymyksiä», jotka poimivat keskustelukumppanin edeltävästä vuorosta jotain lisäkäsittelyä edellyttävää. LIISA TAINIO puolestaan käsittelee kannanottoja arkikeskustelussa. Englanninkielisessä tutkimuksessa kannanotot ovat olleet yksi niistä aiheista, joista on tehty ilmaisuvoimaisimpia ja ahkerimmin siteerattuja analyyseja. Tainion artikkeli on mielenkiintoinen mm. sen vuoksi, että hän vertaa englanninkielisestä keskustelusta tehtyjä havaintoja suomalaiseen keskusteluun. Hän toteaa muun muassa sen, että suomenkielisessä keskustelussa jälkimmäi-

nen puhuja voi sitoutua edeltävän puhujan esittämiin kannanottoihin sellaisilla keinoilla, jotka englanninkielisessä keskustelussa tulkittaisiin ilmaukseksi siitä, että jälkimmäinen ei sitoudu kannanottoon.

Loput kirjan artikkeleista perustuvat suomen kielen laitoksessa viime vuosina tehtyihin pro gradu -tutkielmiin. KATRI OLININ artikkelissa tarkastellaan haastattelutilannetta. Olin tutkii sitä yhteyttä, joka vallitsee toisaalta kysymysten rakennepiirteiden (kuten kysymyksen kehystäminen *tiitättekö te mikä* -tyyppisillä aloituksilla tai kieltomuotoisuus tyyppiä *ei sill oo mittään nimmee*) ja toisaalta niiden vaatimusten välillä, joita haastattelutilanne asettaa vuorovaikutukselle. TUIJA SIVISEN artikkeli, jossa käsitellään verbiloppuisia lauseita keskustelupuheessa, on ehkä eniten ankkuroitunut perinteisempään kielentutkimukseen: Sivinen vertailee puhutun kielen sanajärjestyiskonventioita siihen, mitä kirjoitetun kielen sanajärjestyksestä tiedetään.

MARKKU HAAKANAN artikkeli käsittelee huumorin ja vakavan suhdetta keskustelussa. Eritellessään sitä, miten puhujien asenne (humoristinen tai vakava) muovautuu interaktiosekvenssien kulussa, Haakana korostaa huumorin ja vakavan kategorioiden neuvottelunvaraisuutta. Kirjoittaja ei ole voinut juurikaan tukeutua valmiisiin kielitieteellisiin käsitteisiin eikä kovin vahvasti edes aiempaan keskustelunanalyysiin tutkimukseen. Tämän myötä hän on joutunut sietämään ehkä enemmän tulkinan kontingenttisuutta kuin kokoelman muut kirjoittajat. Kaikkinensa artikkeli on erinomaisella tavalla eksploratiivinen, uutta maaperää kartoittava. MIA HALOSEN aiheena on kolme kielellistä keinoa — *se*-pronominirakenne, liitepartikkeli *-han* sekä *eiks*-kysymys — joiden avulla puhujat voivat merkitä puheen referentin tunnistettavaksi. Aineistona Halosella on yksi perhekeskustelu. Eritellessään systemaattisesti näitä

selvästi rajattuja puheenvuoron muodon piirteitä Halonen käsittelee samalla myös sosiaalisten suhteiden ydinkysymyksiä: sosiaalisen identiteetin ja diskurssi-identiteetin välisiä suhteita erityisesti tiedollisen asymmetrian hallinnan kannalta. Artikkelin avautuu siis sekä kielitieteen että sosiologian näkökulmasta.

Myös MILLA KAJANNE käyttää aineistonaan yksittäistä keskustelua, tässä tapauksessa naispuolisten ystäväysten puhelinkeskustelua; hänenkin artikkelinsa avautuu sekä kielentutkimuksen että sosiologian suunnasta. Kajanteen kontribuutio keskustelun keinojen analyysiin on eräiden sellaisten keinojen esittely, joilla kertoja voi erottaa kertomuksen näyttämöllä tapahtuvat asiat itse kertomishetken tilanteesta. Tällaisina »liittiminä» hän erittelee muun muassa kirjakielen käyttämistä, äänen muuttamista, johtolauseita ja listojen esittämistä. Sosiologisen tarkastelukulman motivoimaa Kajanteen artikkelissa on vallan pohdinta: esimerkiksi miten kertomuksessa voidaan kumota ulkoisen maailman valtasuhteita.

Kirjan päättää SALLA KURHILAN artikkeli, jossa eritellään erimielisyyden ilmauksia ja niiden vastaanottoa yliopiston opettajan ja ulkomaalaisen opiskelijan välisissä keskusteluissa. Näkökulmaa tarkastelulle antaa tässä artikkelissa (kuten Tainionkin työssä) keskusteluanalyysissa paljon käytetty *preferenssin* käsite; toisaalta Kurhila

sitoo analyysiaan auktoriteetin, normin ja identiteetin käsitteisiin. Aineistonsa puolesta tämäkin on lähinnä tapaustutkimus, sillä aineistona on yhden opettajan kahden opiskelijan kanssa käymät keskustelut.

Kokoelmassa esitetyt analyysit ovat kautta linjan korkeatasoisia. Hieman vaikeuksia kirjoittajille näyttää kuitenkin tuotaneen tiettyjen sosiaalisen elämän kategorioiden — esimerkiksi valta ja normi — sitominen yhteen keskustelun yksityiskohtia koskevien havaintojen kanssa. Tulkinnat eivät aina ole varmalla pohjalla. Mutta kirjoittajat eivät ole vaikeuksineen yksin, painivathan monet kieli- ja sosiaalitieteilijät samojen kysymysten kanssa. Toisaalta eräät muut sosiaalisen elämän kategoriat, kuten yhteinen tieto ja yhteisyys, ovat jo nyt antautuneet keskusteluanalyysille tarkastelulle.

Suomalaisen keskustelun keinoja II antaa kuvan harvinaisen elinvoimaisesta, yhtenäisestä tutkimusohjelmasta, joka tuottaa korkealaatuisia opinnäytteitä. Jälkikasvun toinen polvi on nyt sivuuttanut graduvaiheen. On aihetta olettaa, että tulevien vuosien kuluessa saamme kuulla lisää näistä tutkijoista. ■

ANSSI PERÄKYLÄ

*Sosiologian laitos, PL 18 (Unioninkatu 35),
00014 Helsingin yliopisto*

Sähköposti: *Anssi.Peräkylä@Helsinki.Fi*

TERAPIAVUOROVAIKUTUSTA

Anssi Peräkylä *AIDS counselling. Institutional interaction and clinical practice. Studies in interactional sociolinguistics 11.* Cambridge University Press, Cambridge 1995. 364 s. ISBN 0-521-45463-8.

Anssi Peräkylän väitöskirja »AIDS counselling» on ensimmäinen suomalainen laaja institutionaalisen vuorovaikutuksen tutkimus. Tutkimuksen metodina on etnometodologinen keskusteluanalyysi,

jota Peräkylä onnistuneesti soveltaa uuteen tutkimuskohteeseen, teoriapohjaiseen terapiavuorovaikutukseen. Tutkimus käsittelee vuorovaikutuksen rakentumista AIDS-neuvonnoissa.

▷